

Cilvēki vai zeme? Varbūt abi? Var gadīties – neviens...

Domājot par to, vai mums Latvijā ir vajadzīgas nevalstiskās organizācijas, kopienas, LEADER pieeja, vispirms gribētos sakārtot pamatnostādnes. Protams, koncentrējoties uz laukiem. Jo, pieļauju, ka tieši laukos šībrīža situācijā NVO ieguldījums ir visaktuālākais. Un, protams, pārstāvu taču Latvijas Lauku forumu.

Vispirms: starp jēdzieniem „LAUKI” un „LAUKSAIMNIECĪBA” nevar likt vienlīdzības zīmi. Ar ko tad mēs vienādosim jēdzienu „PILSĒTA”? Ar tirdzniecību? Komunālo saimniecību? Sabiedrisko transportu? Rūpniecību varbūt?

Gan LAUKI, gan PILSĒTA ir cilvēku sabiedrības dzīves telpas. Ar savām priekšrocībām un trūkumiem; ar savu specifiku. Un kā cilvēku sabiedrības dzīves telpas, tās vienlīdz satur gan ekonomiskos, gan sociālos, gan kultūras, izglītības, veselības aizsardzības un visus pārējos komponentus.

Ja pārstājam respektēt laukus kā sabiedrības dzīves telpu, ar visām no tā izrietošajām realitātēm, tad arī rodas absurdie jautājumi, piemēram „Ko jūs ar LEADER pieeju varēsiet izdarīt kopienas ilgtspējas nodrošināšanai, ja pagastā bankrotē cūku ferma ar 30 darbvietām?”.

Šķiet, arī šeit tiek aizmirsts, ka 30 darbvietas nav abstraktas darbvietas. Katram cilvēkam, kurš šeit strādā, ir ģimene, radi, draugi – kopiena. Tātad - visi pagasta iedzīvotāji nebūt nestrādā šai cūku fermā. Katram no viņiem ir plašāks vai šaurāks atbalsta/sociālais loks.

Ņemsim trīs scenārijus:

1. **Pagasts, kurā nav attīstīta sociālā dzīve, nav aktīvu nevalstisko organizāciju, nav ciešas kopienas.** Šai gadījumā – vairumam no minēto 30 bezdarbnieku ģimenes locekļu jau nav darba, jo pašvaldības piedāvātās darbvietas ir ļoti nedaudzas; turklāt – cilvēki ir pasīvi, nelabprāt piedalās talkās un sabiedriskajos darbos, jo – nav jau kas viņus motivē un aicina. Pagastā, kurā nav ciešas kopienas, pasīva ir arī tās pārvalde.

Šādā gadījumā tradicionāli ir neattīstīta arī mazā uzņēmējdarbība – jo pasīva sabiedrība ir pasīva, cilvēkiem trūkst gan zināšanu, gan uzņēmības. Ja reiz galvenais darba devējs ir bankrotējis, krasi samazinās arī pašvaldības budžeta ieņēmumi, toties pieaug sociālā budžeta izdevumi. Un šajā gadījumā – PAŠVALDĪBA PAT NAV IEINTERESĒTA CILVĒKUS MOTIVĒT PALIKT UZ DZĪVI ŠAI PAGASTĀ. Tādai darbībai nav arī normāla pretsvara, jo nav aktīvas sabiedrības; t.i. – neviena, kas mudinātu pašvaldību teikt – klau, nākam kopā, meklējam risinājumus, lai pārdzīvotu šo kritisko brīdi. Rezultāts – apmēram 30% no bezdarbniekiem aizbrauc uz dzīvi citur, ar visām ģimenēm. 40% paliek bezdarbnieku rindās un noslogo sociālo budžetu, no šiem procentiem apmēram puse pastiprināti lieto alkoholu un sāk zagt; pieaug slodze arī bāriņtiesai, jo šajās ģimenēs ir apdraudēti bērni; iespējams, ka bērni jāievieto sociālās aprūpes iestādēs ārpus pašvaldības teritorijas. Atkal pieaug izdevumi un samazinās iedzīvotāju skaits, skolas pastāvēšana ir apdraudēta. Atlikušie 30% bez darba palikušo atrod sev citas nodarbinātības iespējas, strādā piemājas saimniecībās, sezonas darbos.

2. **Pagasts, kurā ir aktīva vietējā kopiena. Darbojas vidēji trīs dažādas NVO, ir stabila sadarbība ar pašvaldību.** Bankrotējot lielākajam darba devējam, bez darba palikušajiem jau ir sabiedriskajā darbībā apgūtas prasmes un iemaņas – kādam sporta pasākumu organizēšanā, kādam būvdarbos, kādam – grāmatvedībā un lietvedībā, kādam - amatniecībā vai kultūras pasākumu organizācijā. Tātad šie cilvēki jau vairs nav viena profila strādnieki, viņiem ir krietni plašāks zināšanu un prasmju loks. Turklāt viņu ģimenes locekļi pamatā ir nodarbināti, ar lielāku vai mazāku

atalgojumu. Kādam tas ir sabiedriskais darbs, kādam – rokdarbu pulciņš ar ļoti nelielu pārdošanas apjomu, kādam – kulinārijas izstrādājumu izgatavošana dažādiem svētkiem un pasākumiem, kādam – gadījuma darbi pasākumu vai tūrisma grupu vadībā. Un – VAIRUMS IR EMOCIONĀLI SAISTĪTI AR DZIMTO VIETU. Ciešā kopienā tieši savstarpējās saiknes, vietējais patriotisms un apziņa, ka tieši šajā vietā dzīve ir laba, liek meklēt risinājumus krīzes situāciju pārvarēšanai. No pagastā esošajām NVO daži ir pat priecīgi – oho, atbrīvojas cilvēki, kas līdz šim bija ļoti noslogoti! Varbūt mēs varēsim attīstīt jauna veida projektus? Varbūt uzsāksim saimniecisko darbību kādā jomā? Papildus NVO dodas uz pārrunām ar vietējo pašvaldību, risinājumi tiek meklēti ciešā sadarbībā, un pat tad, ja pašvaldība izjūt tādus pašus draudus savam budžetam kā pirmā scenārija variantā, kopienas nostāja neļauj nolaist rokas un atviegloti nopūsties, ja kāda ģimene domā par izbraukšanu no teritorijas. Šai gadījumā – no jaunajiem bezdarbniekiem pagastu pamet apmēram 5%. Apmēram 40% paliek bezdarbnieku rindās, taču – epizodiski; šie cilvēki aktīvi strādā sabiedriskajos darbos, iesaistās apmācībās, izmanto sezonas darbu iespējas, jo tādas ir. Apmēram 45% atrod darbu citur vai arī uzsāk savu uzņēmējdarbību, iesaistās NVO projektos vai saimnieciskās darbības uzsākšanā. Kopiena pārprofilējas un turpina dzīvot. Protams, pārprofilēšanās nevar notikt vienas dienas laikā. **Taču – vietā, kur ir aktīvs, daudzpusīgs un mācīties spējīgs darbaspēks, ir krietni lielākas iespējas kāda investora piesaistei, nekā pirmā scenārija variantā.**

3. IR arī trešais scenārijs – minētā cūku ferma atrodas vietā, kur vairs nav kopienas. Ir tikai intensīvā lauksaimniecība – lauki, angārs, un strādnieki tiek vesti no tuvākās pilsētas, vai arī dzīvo vagoniņos uz vietas. Šai gadījumā – vietai nav problēmu. Cilvēki pazūd, cūkas arī, angārus novāc un atstāj mēslu bedres.

Jā, trešais scenārijs ir ekonomiski visnesāpīgākais – 30 bez darba palikušos samērā viegli integrē viņu dzīvesvietas, tāpat – viņu ģimenēm ir vieglāk akceptējama šo cilvēku došanās uz ārzemēm, jo ir jau pierasts, ka viņu nav mājās... Taču – vai tiešām tādu mēs gribētu redzēt mūsu zemi? Bez cilvēkiem? Turklāt – nav jau teikts, ka tā zeme būs mūsu... varbūt dāņu, zviedru, vai vācu, utt. Taču tieši uz šo scenāriju pietiekami strauji ved izpratne, ka LAUKI = LAUKSAIMNIECĪBA.

„Kopienas ilgspēja” nav ātrs un kampaņveidīgs process. Tieši šo vārdu „ILGT” jau arī ietver starptautiskais termins. Ieguldījums NVO sektorā ir nepieciešams ilgstošai, pastāvīgai un mērķtiecīgai cilvēkkapitāla attīstībai. Tam ir jābūt saprātīgam un nepārtrauktam, jo sabiedriskie procesi ir PROCESI, un procesam ir nepieciešams laiks, mēs nevaram sagaidīt lielāku vai mazāku krīzi, un tikai tad sākt ieguldīt kopienas stiprināšanas darbībās.

Bez šaubām, aktīvs NVO sektors neatrisinās visas krīzes un ātri. Tas tikai mīkstinās šo krīžu ietekmi, padarīs sabiedrību organizētāku un atbildīgāku, gatavāku mainīgām situācijām. Un reizēm tieši tas var būt izšķirošais faktors.